



Uns 9.000 companys executats

Un estudi de l'Arxiu Nacional de Catalunya sobre les fitxes de judicis sumaríssims dipositades al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona calcula en 3.358 els executats pel franquisme a Catalunya entre el 1938 i el 1975. La majoria, 3.230, entre el 1939 i el 1945. Segons els historiadors consultats per EL TEMPS, això eleva a 9.000 el nombre d'executats als Països Catalans. La xifra de sumaríssims de Catalunya, el País Valencià i les Balears seria superior als 180.000.

Reportatge d'Àlex Milian

Un total de 81.966 sumaríssims que dormien al soterrani del Govern Militar de Barcelona, on hi ha l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer, han estat analitzats durant deu anys per arxivers de l'Arxiu Nacional de Catalunya dirigits per Enric Terradellas i Marc Torras. D'aquesta manera s'ha pogut fixar el nombre d'executats registrat pel tribunal, 3.358, i el nombre de persones que figuren en algun d'aquests expedients de la repressió franquista: un total de 78.000, 70.470 dels quals eren homes i 7.718, dones.

L'edició de l'estudi, titulat "Procediments Judicials Militars (Sumaríssims) 1939-1980 de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona", és

d'Enric Terradellas i l'ha dirigit Àngels Bernal.

El text, accessible a la web de l'Arxiu Nacional (ANC), inclou tots els noms dels executats, la seva edat, el seu lloc de naixement i d'execució, i, en cas que s'incloguessin aquestes dades a la fitxa, la seva filiació a un sindicat o un partit polític.

L'estudi confirma moltes de les dades que l'historiador Josep Maria Solé i Sabaté donava al seu llibre *La repressió franquista a Catalunya (1938-1953)* tot i que palesa algunes diferències. L'informe de l'ANC destaca que hi ha 24 noms sobre els quals hi ha procediments sumaríssims al Tribunal Tercer, però no consta que siguin executats (al contrari que els altres 3.300 procediments).

Són noms que Solé i Sabaté donava per executats però que els autors d'aquest informe deixen en uns llimbs històrics.

Els autors també destaquen 29 persones més que constaven com a executades en el llibre de Solé i Sabaté i aquí no apareixen. Enric Terradellas explica a EL TEMPS que potser van ser mortes abans i no se'n va fer cap mena de procediment en l'esmentat tribunal.

Terradellas i l'equip de l'ANC van informatitzar totes les dades de les fitxes de l'Arxiu del Tribunal i ha pogut treure estadístiques per edat, sexe, ocupació, lloc de naixement o de residència. D'aquesta manera sabem que el 68 per cent del total de represaliats amb algun expedient eren nascuts al Principat. Els orígens més comuns de la resta coinci-

deixen amb els col·lectius d'immigrants més habituals: hi ha 4.145 nascuts a Andalusia (un 5,69 per cent del total); 3.936, al País Valencià (un 5,40%); 3.865 són aragonesos de naixement (5,30%) i 2.859, murcians (3,92%).

Aquestes proporcions es mantenen també en el nombre d'executats i Andalusia és també l'origen principal dels assassinats de fora del Principat, amb 161 víctimes. Hi ha també 155 vinguts del País Valencià i vuit de les Balears. Exactament 133 eren oriünds de Múrcia i 128, de l'Aragó. D'estrangers –nascuts fora de l'Estat– s'afusella a 38 persones.

La mort per comarques.

Dins del Principat també s'ha pogut establir l'origen dels represaliats per comarques i establir el percentatge que representen sobre la població de cada comarca. A partir de les dades recollides i analitzades, "i prenent com a referència els índexs demogràfics de l'any 1936 –explica l'estudi– es pot apreciar com la mortalitat produïda per aquestes execucions fou d'un 0,11%, i un 4,44% el total de persones executades respecte a les represaliades que declaraven viure a Catalunya. D'execucions a tot arreu se'n van produir, excepte a la Vall d'Aran", afegeixen els autors.

Com es pot veure al gràfic d'aquesta pàgina, "Les comarques amb un percentatge més elevat d'execucions respecte al total de població que tenien l'any 1936 són la Conca de Barberà, amb una mortalitat del 0,47%; la Terra Alta, amb un 0,38%; les Garrigues, amb un 0,37%; i el Moianès, amb un 0,30%".

Això vol dir que, en comarques com la Conca de Barberà, on se'n va executar un 0,47%, pràcticament un de cada 200 habitants del cens de 1936 (abans de la guerra) va ser assassinat per la repressió franquista. És a dir, de mitjana, en un poble de mil habitants, s'hauria afusellat cinc veïns, i en un de 2.000 habitants, n'haurien mort deu.

La cronologia de les execucions avança, lògicament, amb l'exèrcit franquista

Execucions a Catalunya

A: població segons el cens de 1936

B: executats

C: percentatge d'executats sobre el cens de 1936

	A	B	C
Alt Camp	29.597	48	0,16
Alt Empordà	67.052	94	0,14
Alt Penedès	47.496	77	0,16
Alt Urgell	20.074	9	0,04
Alta Ribagorça	3.476	1	0,03
Anoia	43.226	30	0,07
Bages	95.895	134	0,14
Baix Camp	57.071	77	0,13
Baix Ebre	58.826	62	0,11
Baix Empordà	55.846	80	0,14
Baix Llobregat	97.414	139	0,14
Baix Penedès	17.129	47	0,27
Barcelonès	1.183.697	686	0,06
Berguedà	40.140	63	0,16
Cerdanya	11.355	8	0,07
Conca de Barberà	25.790	121	0,47
Garraf	28.970	29	0,10
Garrigues	28.364	104	0,37
Garrotxa	40.664	102	0,25
Gironès	61.930	82	0,13
Maresme	100.873	90	0,09
Moianès	8.321	25	0,30
Montsià	41.303	43	0,10
Noguera	41.473	27	0,07
Osona	77.235	171	0,22
Pallars Jussà	20.575	21	0,10
Pallars Sobirà	12.369	9	0,07
Pla de l'Estany	16.445	26	0,16
Pla d'Urgell	22.586	32	0,14
Priorat	17.789	50	0,28
Ribera d'Ebre	28.578	77	0,27
Ripollès	30.918	27	0,09
Segarra	22.421	29	0,13
Segrià	82.620	110	0,13
Selva	50.442	98	0,19
Solsonès	11.642	21	0,18
Tarragonès	51.453	85	0,17
Terra Alta	21.457	81	0,38
Urgell	32.797	26	0,08
Val d'Aran	5.942	0	0,00
Vallès Occidental	142.883	119	0,08
Vallès Oriental	67.102	101	0,15
TOTAL CATALUNYA	2.921.216	3.262	0,11

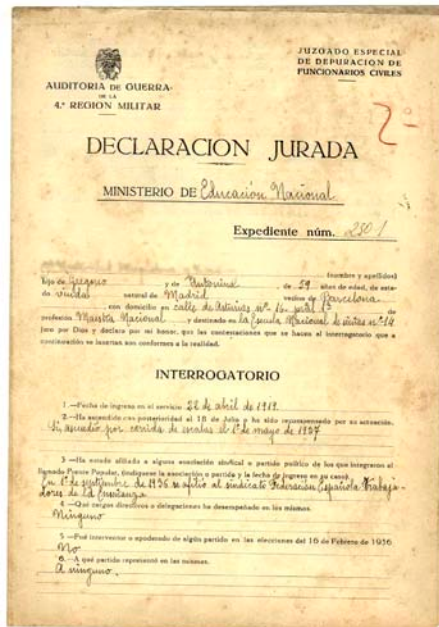
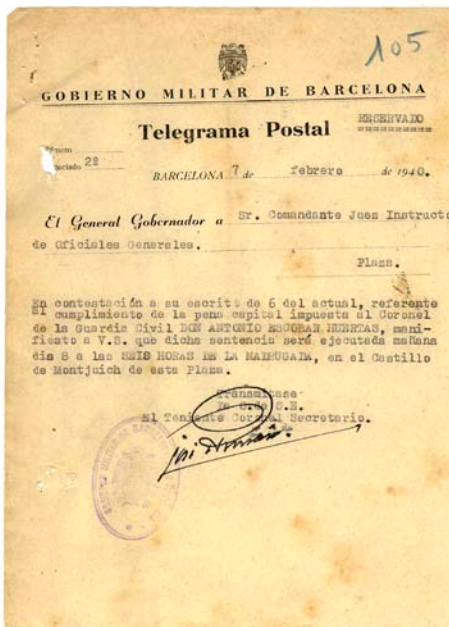
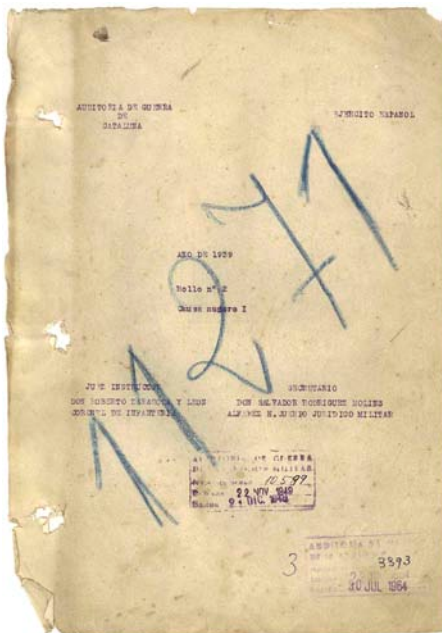
Font: Arxiu Nacional de Catalunya

i esclata després de la derrota republicana: "Les primeres sentències de mort dictades a les persones que acabarien sent executades en territori català –diu l'estudi– es produïren l'any 1938 (77), afectant sobretot les comarques lleidatanes dels Pallars, la Noguera i el Segrià, en un context d'avanç militar de les forces rebels, que anaven guanyant territori i castigant els qui s'havien oposat a l'alçament militar del juliol del 1936 i lluitaven en el bàndol republicà. El gruix de les execucions que es van portar a cap a Catalunya (més del 96%) ho varen fer entre el 1939 i el 1945. Aquestes dades coincideixen amb el període àlgid de la repressió (1939-1945). El percentatge més alt d'execucions es va produir entre els anys 1939 i el 1940".

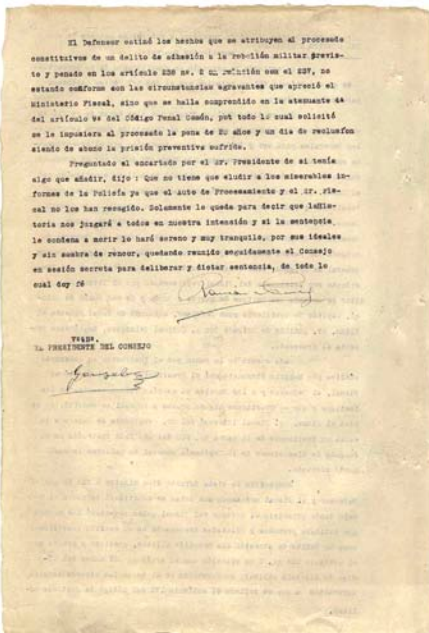
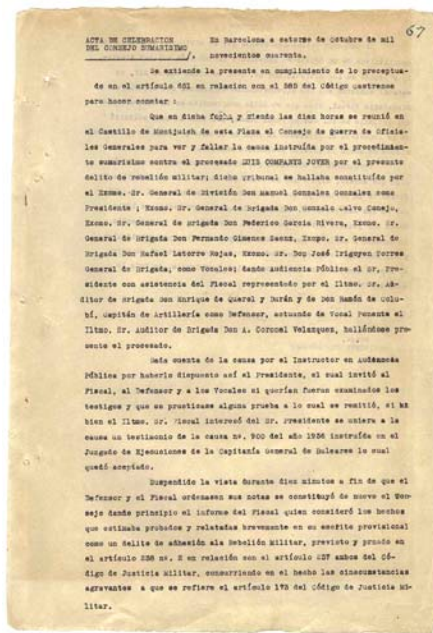
Més de 181.000 sumaríssims als Països Catalans

El nombre total de procediments sumaríssims oberts als Països Catalans, segons ha pogut calcular EL TEMPS amb les dades aportades per historiadors dels tres territoris seria superior als 181.000. Als 78.000 del Principat se n'haurien de sumar 100.219 del País Valencià i 2.825, a les Illes, només entre el 1936 i el 1939.

Un dels arxivers que van dirigir aquest treball de recerca sobre l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer, Marc Torras, és també un bon coneixedor dels arxius valencians que conserven la documentació sobre els procediments sumaríssims al País Valencià. Torras, que ara és director de l'Arxiu Comarcal del Bages, va ser fins al 2009 arxiver de l'ANC. En aquell moment va rebre també l'encàrrec d'Acció Cultural del País Valencià d'iniciar la sol·licitud de consulta dels arxius militars de Castelló, València i Alacant per desenvolupar un treball de recerca semblant al de l'ANC. Torras va poder visitar els esmentats arxius i va calcular el nombre d'expedients que es conserva en cadascun d'ells. Aproximadament, Torras va calcular per a Acció Cultural que el nombre d'implicats en algun sumaríssim



DOCUMENTS ANALITZATS. L'Arxiu del Tribunal Territorial Tercer conserva molts documents. D'esquerra a dreta: causa contra el guàrdia civil Antonio Escobar i telegrama amb el dia i l'hora de la seva execució; declaració jurada d'un expedient de depuració d'un funcionari i, a sota, acta del sumariíssim contra Companys.



és de 100.219. Concretament, a l'antic Govern Militar de Castelló hi ha un nombre indeterminat de procediments que afecten "13.936 processats"; al d'Alacant hi ha "procediments relatius a més de 21.283 processats" i, a València, el total d'expedients "conservats a l'arxiu del Jutjat Togat Militar Territorial número 13 és d'uns 65.000", si es compten tots entre el 1939 i els anys setanta –com fa l'estudi de l'ANC.

El nombre d'executats del País Valencià, segons conclou l'historiador Vicent Gavarda a *Els afusellaments al País Valencià (1938-1956)*, és de 4.714 persones, de les quals 3.495 van ser assassinades entre 1939 i 1940. Aquesta dada, sumada a les de Catalunya, 3.358, i l'estimació que fan els historiadors mallorquins, d'entre 800 i 1.000 executats, donaria una xifra aproximada de 9.000 afusellats als Països Catalans (concretament 8.872

si agaféssim l'estimació més baixa de morts a les Illes, 800).

Els morts de les Illes

A les illes Balears, tots els arxius de la repressió franquista dormen en una caserna de Palma. L'Associació Memòria de Mallorca hi va poder accedir durant els anys del Govern de Rodríguez Zapatero i estudiar els documents compresos entre el 1936 i el 1939, tots dos inclosos. A Mallorca, al contrari que a Catalunya i al País Valencià, el cop d'Estat es va imposar des del primer moment i la guerra es va reduir a l'intent de desembarcament del general Bayo a Porto Cristo, el 16 d'agost de 1936, una iniciativa fallida que va acabar vint dies després amb el reembarcament de les tropes republicanes.

Segons Tomeu Garí, historiador i membre de l'Associació Memòria de Mallorca, el nombre d'expedients sumariíssims que es van obrir entre el 1936 i el 1939 va ser de 2.825 exactament (1.350 expedients, el 1936; 780, el 1937; 550, el 1938, i 145, el 1939). No disposen, però, d'informació de la postguerra.

Sobre el nombre d'executats durant aquest temps (1936-1939), Garí els calcula aproximadament entre 800 i 1.000, segons els estudis fets per Antoni Tugores. Això situaria la xifra total d'executats als Països Catalans entre 8.872 i 9.072. ●